

Яхонтова Т. В.,

доктор філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка

СУЧАСНА НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ: ЖАНРОВІ ІННОВАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено лінгвогенологічному аналізу жанрових модифікацій і нежанрів англомовної вторинно-інформаційної наукової комунікації, що виникають у відповідь на виклики сучасного інформаційного суспільства.

Ключові слова: жанр, англомовна наукова комунікація, вторинно-інформаційна наукова комунікація, жанрові інновації, нежанр, лінгвістична генологія наукової комунікації.

Постановка проблеми. Вторинна наукова комунікація, що базується на обробці первинних наукових текстів, завжди відіграла важливу роль у розповсюдженні та оцінюванні наукового знання. Історично вона стратифікувалася на достатньо різноманітні жанри, які нині прийнято диференціювати за спільністю сутнісних характеристик на вторинно-інформаційні та науково-критичні. Хоча різні вторинні наукові жанри неодноразово привертати інтерес дослідників, вони, тим не менше, заслуговують на додаткову увагу з урахуванням інформаційних та технологічних змін, що відбуваються у сучасному глобалізованому суспільстві. Отже, мета статті – виявити та проаналізувати нові явища і тенденції у жанросфері вторинно-інформаційної наукової комунікації, яка реалізується англійською мовою. Дослідження здійснено у межах нового інтегративного жанрознавчого напрямку – *лінгвістичної генології наукової комунікації* [4] – із застосуванням загально-лінгвогенологічного аналізу, який передбачає узагальнену лінгвокомунікативну характеристику обраних жанрів у жанровому ландшафті сучасної англомовної науки на основі результатів наявних досліджень та емпіричних спостережень дослідника [5].

Виклад основного матеріалу дослідження. Вторинно-інформаційні жанри набули особливого значення в сучасних умовах, оскільки вони здатні надавати адекватну комунікативну реакцію на акселеровані потреби наукових соціумів у новому знанні. Більше того, у час постійного пришвидшення науково-інформаційних потоків вторинні жанри дедалі частіше стають *першоджерелом*, достатнім для отримання базового знання про зміни та відкриття, що відбуваються у певній науковій галузі. Як відзначає Є.А. Ємузова [2], такі жанри орієнтують читачів у пошуку інформації та виконують функцію первинного ознайомлення з новим науковим змістом, що веде до підвищення загальної ролі вторинних жанрів у науковому спілкуванні. Вони також виконують рекламну функцію, дозволяючи науковцям просувати себе та свої наукові здобутки на глобалізованому ринку науки. Отже, у сучасній науковій жанросфері вторинні жанри займають домінуючі позиції, що відбивають їх професійне та суспільне значення.

Традиційно, вторинно-інформаційні жанри передусім представлені *анотаціями*, які мають вигляд коротких текстів, написаних самими авторами статей, що передають у скон-

денсованому вигляді їх зміст або головні ідеї. Як показало одне нещодавно проведене дослідження жанрових характеристик анотацій у десяти галузях наукового знання [5], для цього жанру характерна менша дисциплінарна варіативність ознак порівняно зі статтями, які вони анують. Це пов'язано з тим, що у жанрі анотації комплекс комунікативних цілей «пригнічує» вплив прагматичних чинників для забезпечення найповнішої реалізації провідної мети, що і зумовлює її відносну структурно-семантичну уніфікованість. Прагматичний і структурний «консерватизм» традиційних анотацій, проте, існує поруч із динамічними процесами жанрового оновлення системи вторинно-інформаційної наукової комунікації. Ці генологічні інновації є, у більшості випадків, наслідком діяльності наукових видавництв, які свідомо спрямовують свої зусилля на розширення комунікативних можливостей у сфері науки на основі використання нових технологій та медіа.

Провідна тенденція у побудові і використанні жанру анотації пов'язана з ексклюзивним використанням візуального семіотичного коду, внаслідок чого з'явився новий жанровий різновид анотації (виокремлюваний суто за семіотичною ознакою) – *візуальна анотація* (англ. *graphical abstract*). Візуальна анотація – це стислий підсумок статті у графічному або пікторальному вигляді, що повністю замінює собою традиційний вербальний текст. Це може бути репрезентативний візуальний засіб з анотованої статті або, частіше, спеціально розроблений графік або рисунок, підготовлений автором у вигляді окремого файлу, який найкраще передає наукові здобутки, викладені у статті. Візуальні анотації найпомітніші у журналах відомого у світі видавництва наукової літератури *Elsevier*, де вони супроводжують електронні версії статей та зміст журналів, а також з'являються під час електронного пошуку інформації. Вони, таким чином, мають лише електронний субстрат. Щодо комунікативних функцій цього жанрового різновиду, то специфіка семіотичного коду зумовлює його особливий комунікативний фокус, який полягає у зосередженні уваги адресата на найважливішому, з погляду автора, моменті анотованого доробку.

Сьогодні візуальні анотації споряджають тексти природничих статей, що цілком зрозуміло з огляду на сучасну роль візуальних засобів у цих науках, причому найчастіше в електронній версії статті подаються і вербальний, і візуальний тексти. Останній підвищує *фактуальність, об'єктивність* комунікації, сприяє, завдяки стислості форми, насиченій *інформатизації* наукової комунікації. Очевидно, що візуальні анотації мають і *риторично-аргументативний потенціал*, переконують реципієнтів, у рамках можливостей візуального семіотичного коду, у цікавості, значенні анотованого доробку. Такі анотації потребують *візуальної грамотності*, оволодіння якою забезпечує науковцю ефективне, швидке сприйняття нового наукового знання, сприяє, за висловом А.Д. Белової, його інтернаціоналізації [1, с. 22]. Візуальні анотації є поро-

дженням технологічного контексту інформаційного суспільства, вони реалізують нові загальні тенденції комунікації і водночас відбивають особливості реалізації сучасної науки з її підвищеним інформаційним обігом і прагненням інтенсифікувати та оптимізувати процеси наукового спілкування.

Ще одним різновидом анотації до наукової статті є *відео-анотація* (*video abstract*), яка стала помітним мікрожанром природничих журналів відкритого доступу. Відео-анотація – це файл, який інтерактивно поєднує відео-зображення, анімацію, звук, фотографії. Особлива наочність, образність цього жанрового різновиду, необмежені мультисеміотичні можливості презентації змісту та здійснення ілюстративного впливу на реципієнтів потенційно надають відео-анотації надзвичайної риторичної сили, ступінь інтенсивності якої залежить від креативності автора статті, рівня його відеориторичної грамотності. У відео-анотаціях часто з'являється сам автор анованої праці, який дає пояснення, безпосередньо звертаючись до потенційних читачів. Як правило, він поєднує, за принципом колажу, свою наукову розповідь з анімаційними та звуковими ефектами, відео-образами, створеними з використанням різних барв та кольорового символізму, а також графічною акцентуацією включених текстових фрагментів. Для відео-анотації характерні, таким чином, *персоналізованість, кодова гетерогенність та конвергенція, колажність, експліцитна інтертекстуальність, інтерактивність, динамізм презентації*. Іншими словами, це паралінгвістично активний жанрово-семіотичний різновид і тип тексту [3].

Відео-анотації, однак, не заміняють традиційні вербальні тексти (це на сьогодні неможливо, оскільки традиційна анотація є облігаторним елементом різних наукометричних баз), а з'являються поруч із ними перед електронними версіями статей. Оскільки сприйняття відео-анотації потребує певних зорових і слухових рецептивних навиків, то для читачів, які їх не мають, надаються вербальні транскрипти. Для відео-грамотних реципієнтів така анотація стає ефективним засобом сприйняття та орієнтування у новому науковому знанні, стимулятором самого процесу наукової комунікації. Як і візуальні анотації, їх відео-аналогі є породженням сучасної технологічної доби і маніфестантами нових комунікативних тенденцій.

У сучасній вторинно-інформаційній науковій комунікації помітні і *неожанри* – продукти свідомої жанротвірної діяльності видавництва. Так, видавничий дім *Elsevier* нещодавно запровадив додатковий інформаційний мікрожанр, який, на додачу до анотації, споряджає статті. Він отримав назву *highlights*, тобто висвітлення найголовніших моментів. Комунікативна мета цього жанру та особливості його текстової імплементації жорстко визначені вимогами видавця: *highlights* повинні подати ключові результати, висвітлити їх найважливіші моменти та окреслити структуру статті у вигляді маркованого списку з 3–5 тверджень. Як і візуальні анотації, *highlights* супроводжують електронні версії статей та зміст журналів, а також з'являються при електронному пошуку інформації, тобто мають лише електронний субстрат. Адресантами жанру *highlights* є автори статей, які повинні підготувати тексти цього жанру із дотриманням усіх вимог у вигляді окремого файлу. Наведемо приклад *highlights* з журналу у галузі суспільних студій:

– *Polarisation effects network size and their use to access resources by different income groups.*

– *In polarised contexts the poor have larger social networks than the wealthy, yet they use them less.*

– *We argue that social polarization constrains the poor to networks of equally poor people.*

– *We apply hierarchical models to ISSP Social Networks 2001 dataset* [<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X14001574>].

Як бачимо, наведений текст складається з чотирьох речень, відокремлених маркерами списку, що репрезентують основні результати дослідження, викладеного у статті (два перших речення), головний висновок (третє речення) та застосовану методику (четверте). Превалювання синтаксичних конструкцій з дієсловами в активному стані надають дискурсу цього тексту асертивного характеру, а застосування графічних маркерів списку акцентує чіткість викладу, сприяє кращому запам'ятовуванню змісту *highlights*. Отже, цей неожанр дозволяє не лише ефективно передати головний зміст статті завдяки продуманості текстової форми і застосуванню графічних засобів, а і наступально прорекламувати дослідження.

Навіть поверхневий аналіз *highlights* у різних галузях наукового знання показує, що міждисциплінарних відмінностей між ними практично не існує. Деяку різницю, що стосується обрання часу дієслова та типу синтаксичних конструкцій, очевидно, зумовлено індивідуальними перевагами авторів. Більшість з них надає перевагу активним структурам з дієсловами у часі *simple present*, які сприяють найсильнішому промоційно-риторичному ефекту. Однак існують і тексти, в яких застосовуються інакші структури – з дієсловами у часах *simple past* або *present perfect*, які звучать у риторичному плані дещо стриманіше. Цікавими виглядають *highlights*, в яких вжито усічені конструкції, подібні до тих, що часто фігурують в резюме і *Curriculum Vitae*, наприклад:

– *Creates a monthly measure of «Money Market Pressure» (MMP) for 20 emerging markets.*

– *Finds one-way «contagion» from MMP to Exchange-Market Pressure (EMP).*

– *Shows Asia to experience more MMP spillovers than Latin America.*

– *Finds that output drops and economic openness explain direct MMP spillovers* [<http://www.sciencedirect.com/science/journal/09393625/36/4>].

У цьому міні-тексті з економічного журналу використано структурно неповні речення, в яких опущений член – підмет – відновлюється з мовленнєвої ситуації (анотування наукового доробку, з якою рівно обізнані і адресанти, і адресати). Спільні для них пресупозиції щодо дискурсу текстів анотативного типу плюс специфіка граматичної структури (закінчення третьої особи однини у часі *simple present*) дозволяють відтворити підмет у вигляді синонімічних слів *study* або *research*. Короткість застосованих конструкцій зумовлює особливу експресію *highlights*, їх асертивність, що спричиняє риторичний тиск на читачів.

Ще один неожанр вторинної комунікації – *general scientific summary* (загальнонаукове резюме) – є більш локальним. Його запропонував відомий у галузі фізики журнал відкритого доступу *New Journal of Physics* з високим імпаکت-фактором з метою зробити тематичний обсяг і зміст видання зрозумілішим для більшої аудиторії. Комунікативною метою цього жанру, за визначенням самої редакції, є пояснення читачеві із загальними знаннями у галузі фізики, чому дослідження, викладене у статті, було здійснене, а його результати – важливі. Жанровий адресат цього нового електронного формату наукової комунікації чітко встановлюється редакційними вимогами – це

фахівець зі спеціалізованими знаннями на рівні випускника магістратури у галузі фізики. Відповідно, загальнонаукове резюме повинно базуватись на загальнофізичній термінології. Структуру цього жанру у його текстових імплементаціях так само визначають вимоги редакції: вони повинні містити не більше 250 слів, мати три структурно виокремлені частини – вступ, головні результати і потенційні наслідки (*Introduction and background*, *The main result(s)*, *Wider implications*) та один репрезентативний візуальний засіб і не включати рівнянь. Підготування тексту такої жанрової приналежності є опційним для авторів, що, напевно, впливає з його новизни, неконвенційності для комунікації у царині фізики.

Аналіз загальнонаукових резюме показує, що, окрім виконання суто інформативної функції, вони спрямовані на активне просування власного дослідження. Наведемо один репрезентативний приклад тексту цього жанру у дещо скороченому вигляді:

Introduction and background. Dealing with multipartite entanglement is difficult. To date, we only have a partial understanding of how entanglement distributes in a system of many elements and we have no general recipe for how to reveal it... We thus need case-specific noise-resilient tools for the experimental investigation of multipartite entanglement, so that they remain effective even under adverse conditions.

Main results. Our investigation moves along these lines. By considering the theoretically relevant and experimentally accessible class of symmetric Dicke states, which are useful for performing a whole wealth of quantum networking tasks, we have proposed and characterized entanglement-revelation tools and their behaviour under the effects of relevant forms of noise... We have also investigated more standard revelation methods and extended their applicability to a wide range of noise models. For the specific case of six-qubit symmetric Dicke states, our work has already found fertile applications in a recent linear-optics experiment.

Wider implications. The broad validity of our study and the flexibility of the tools we have studied extend the breadth of our analysis beyond any contingency and make it a valuable apparatus for experiments involving the revelation of symmetric Dicke-class entanglement in multipartite systems [NJP 2009, iopscience.iop.org/1367-2630/11/7/073039].

У цьому тексті просування наукового доробку відбувається завдяки застосуванню риторичної стратегії зазначення наявної наукової проблеми (у першій структурній частині), позитивної оцінки застосовності одержаних результатів (у другій частині) та усього дослідження (третья структурна частина), що реалізується кризь концентроване використання лексем з меліоративним значенням або з меліоративними конотаціями. Отже, автори *general scientific summary* адаптують надані їм конвенції для рекламування власного наукового продукту, поєднують з ним інформаційні комунікативні завдання.

Поява таких «штучно створених» жанрів з жорстко заданими наперед конвенціями, як *highlights* та *general scientific summary*, свідчить про подальшу акселерацію науково-інформаційного обігу та свідомі намагання впоратися з ним з боку зацікавлених гравців у глобальному комунікативному просторі сучасної науки. Неожанри надають авторам наукових творів нові когнітивно-риторичні можливості, які науковці намага-

ються максимально використати для того, щоб наукова громадськість довідалась про їх результати, адже у дедалі збільшуваному потоці наукового знання нелегко бути почутим.

Висновки. Отже, нині ми спостерігаємо іншокодові модифікації наявних жанрів і появу нових вторинних комунікативних фреймів (візуальних і відео-анотацій, *highlights*, *general scientific summary*) як реакцію у сфері науки на специфіку сучасних потреб наукових соціумів та усього глобалізованого суспільства. Жанромодифікаційна та жанротвірна діяльність видавництва наукових журналів збагачує жанросферу науки, надає нові формати для поширення нового знання і полегшення інформаційного тиску, а також створює жанрові передумови для привернення уваги до індивідуальних наукових доробків. Особливо слід відзначити свідомий, цілеспрямований характер цієї діяльності наукових видавництв, безпрецедентної у жанровій еволюції, яка виводить вторинно-інформаційну наукову комунікацію у лідери жанрових інновацій. Можна з великою долею вірогідності припустити, що процеси творення нових вторинно-інформаційних жанрів продовжуватимуться і далі, і тому лінгвісти повинні замислитись над розробкою підходів і методів, які б ефективно урахували семіотичні аспекти нових жанрових процесів.

Література:

1. Белова А.Д. Видеориторика в современном коммуникативном пространстве / А.Д. Белова // Лінгвістика ХХІ століття : нові дослідження і перспективи. – 2010. – С. 22–34.
2. Емузова Э.А. Межкультурная коммуникация в сфере науки : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Э.А. Емузова. – Нальчик, 2004. – 160 с.
3. Юрковська М.М. Дискурс англомовної анімаційної комедії : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / М.М. Юрковська. – К., 2011. – 22 с.
4. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації : [монографія] / Т.В. Яхонтова. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 420 с.
5. Яхонтова Т.В. Лінгвогенологія сучасної науки (на матеріалі англомовних текстів) : дис. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т.В. Яхонтова. – К., 2014. – 505 с.

Яхонтова Т. В. Современная научная коммуникация: жанровые инновации

Аннотация. Статья посвящена лингвогенологическому анализу жанровых модификаций и нежанров англоязычной вторично-информационной научной коммуникации, которые возникают как ответ на вызовы современного информационного общества.

Ключевые слова: жанр, англоязычная научная коммуникация, вторично-информационная научная коммуникация, жанровые инновации, нежанр, лингвистическая генология научной коммуникации.

Yakhontova T. Modern research communication: genre innovations

Summary. The article is devoted to linguistic genological analysis of genre modifications and neogenres of English secondary informational research communication, which emerge as a response to challenges of modern information society.

Key words: genre, English research communication, secondary informational research communication, genre innovations, neogenre, linguistic genology of research communication.